

er det kriterium, der skinner igennem, uanset om udvælgelsen foretages i form af stikprøver eller ved hjælp af brugerne. Udbredelse er også et vigtigt kriterium, når atypiske tilfælde beskrives, og især vigtigt, når et af kvalitetskravene – relevans – skal tilgodeses. Det har været og er stadig populært at se kvalitative metoder som en modsætning til kvantitative metoder. Mogens Kjær Jensen rokker ikke ved denne dikotome opfattelse, men underbygger snarere sit syn på kvalitative metoder fra en kvantitativ vinkel.

Der er ingen tvivl om, at kvalitative metoder endnu har en række uafklarede metodologiske problemer, men Mogens Kjær Jensens beskrivelse er ikke dækkende for området. De principielle hovedlinjer står svagt, og de anvendte interview-eksempler i bogen antyder en form for »naiv empirisme« med hovedvægten lagt på ad hoc forklaringer fremfor teoretiske forklaringer. Kvalitative metoder bruges ofte – og er især velegnet – til at afdække personers livsverden og kontekst, men dette aspekt inddrages ikke i diskussionen. Bogens indledende skelnen mellem meningstydende og meningsskabende spor bliver her en hæmsko for forståelsen af kvalitativ metode.

I bogen (kapitlerne 4-7) gives der også praktiske anvisninger om interviewprocessen og spørgsmålsformulering, triangulering, datakvalitet og afprøvning af egne tolkninger, herunder søgning efter negativt bevis, brug af ekstreme tilfælde, eliminering af falske korrelationer m.m. Her får man udmærkede, illustrative eksempler og en redelig fremstilling. Rapporten afsluttes med en kort kommentar om, hvordan man rapporterer kvalitative undersøgelser. Blandt de praktiske anvisninger savnes dog en gennemgang af transkriptionsproblemer og anvisninger på analysemetoder, når man sidder med adskillige tusinde siders interviewudskrift.

Bogen er en blanding af konkrete anvisninger og forskningsmæssige overvejelser, og det gør dens formål og målgruppe uklart. Således skiftes der ofte mellem overordnede teoretiske overvejelser og meget konkrete overvejelser og gode råd. Vurderet som håndbog er der for mange praktiske emner, der ikke behandles og gennemgås. Vurderet som selvstændig forskningsrapport er for mange væsentlige diskussioner inden for den kvalitative tradition udeladt. Med denne rapport har Mogens Kjær Jensen sat sig mellem to stole og indfrier kun momentvis kravene til en metodebog.

Ole Steen Kristensen
Psykologisk Institut

Peter Nedergaard, *EF's markedsintegration*, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut/Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1990, 260 s. + 11 sider engelsk sammenfatning, kr. 225,00.

Det er en pæn, nyttig og letlæst bog, Peter Nedergaard har skrevet, men det er ikke nogen ophidsende bog.

er det kriterium, der skinner igennem, uanset om udvælgelsen foretages i form af stikprøver eller ved hjælp af brugerne. Udbredelse er også et vigtigt kriterium, når atypiske tilfælde beskrives, og især vigtigt, når et af kvalitetskravene – relevans – skal tilgodeses. Det har været og er stadig populært at se kvalitative metoder som en modsætning til kvantitative metoder. Mogens Kjær Jensen rokker ikke ved denne dikotome opfattelse, men underbygger snarere sit syn på kvalitative metoder fra en kvantitativ vinkel.

Der er ingen tvivl om, at kvalitative metoder endnu har en række uafklarede metodologiske problemer, men Mogens Kjær Jensens beskrivelse er ikke dækkende for området. De principielle hovedlinjer står svagt, og de anvendte interview-eksempler i bogen antyder en form for »naiv empirisme« med hovedvægten lagt på ad hoc forklaringer fremfor teoretiske forklaringer. Kvalitative metoder bruges ofte – og er især velegnet – til at afdække personers livsverden og kontekst, men dette aspekt inddrages ikke i diskussionen. Bogens indledende skelnen mellem meningstydende og meningsskabende spor bliver her en hæmsko for forståelsen af kvalitativ metode.

I bogen (kapitlerne 4-7) gives der også praktiske anvisninger om interviewprocessen og spørgsmålsformulering, triangulering, datakvalitet og afprøvning af egne tolkninger, herunder søgning efter negativt bevis, brug af ekstreme tilfælde, eliminering af falske korrelationer m.m. Her får man udmærkede, illustrative eksempler og en redelig fremstilling. Rapporten afsluttes med en kort kommentar om, hvordan man rapporterer kvalitative undersøgelser. Blandt de praktiske anvisninger savnes dog en gennemgang af transkriptionsproblemer og anvisninger på analysemetoder, når man sidder med adskillige tusinde siders interviewudskrift.

Bogen er en blanding af konkrete anvisninger og forskningsmæssige overvejelser, og det gør dens formål og målgruppe uklart. Således skiftes der ofte mellem overordnede teoretiske overvejelser og meget konkrete overvejelser og gode råd. Vurderet som håndbog er der for mange praktiske emner, der ikke behandles og gennemgås. Vurderet som selvstændig forskningsrapport er for mange væsentlige diskussioner inden for den kvalitative tradition udeladt. Med denne rapport har Mogens Kjær Jensen sat sig mellem to stole og indfrier kun momentvis kravene til en metodebog.

Ole Steen Kristensen
Psykologisk Institut

Peter Nedergaard, *EF's markedsintegration*, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut/Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1990, 260 s. + 11 sider engelsk sammenfatning, kr. 225,00.

Det er en pæn, nyttig og letlæst bog, Peter Nedergaard har skrevet, men det er ikke nogen ophidsende bog.

EF er et emne med en forunderlig kløft. På den ene side er det et emne, hvor folk har stærke følelser og en stærk tro på, hvad der vil ske. På den anden side er det et uendeligt detaljerigt og teknisk emne, hvor tingene går utroligt trægt. Nedergaard har valgt at koncentrere sig om den anden side. Det har gjort bogen ukontroversiel, og det er nok godt; men resultatet er, at det er blevet en temmelig ukritisk kildegennemgang, der har en stor overvægt af samfundsbeskrivelse i forhold til mængden af analyse.

Bogen starter lovende: Nedergaard redegør for, at han vil anlægge en rationalitetssynsvinkel på problematikken – eller med andre ord en Public Choice synsvinkel. Man kan tale om et firepunkts program: (1) først analyseres, hvem de enkelte aktører (agenter) er, (2) dernæst vurderes hver aktørgruppes interesser, (3) så opstilles/beskrives de institutionelle rammer, hvori »spillet« foregår, og (4) endelig ser man på, hvilke ligevægte der fremkommer. Der findes allerede en omfattende teoretisk/empirisk litteratur at gå ud fra – her er noget at tage fat på. Det underlige er imidlertid, at den teoretiske ramme bruges grumme lidt, og at den relevante teoretiske litteratur knapt nok nævnes. Til gengæld er der en udmærket oversigt over, hvad der rent faktisk er sket i EF.

Det er vel ikke mere kontroversielt, at det har været og vil blive en økonomisk fordel for Europa som helhed at få etableret og udbygget et stort samlet marked, selv om størrelsen af fordelingen er meget diskutabel, fordi det er umuligt at opgøre dynamikken på lidt længere sigt – og at denne snusfornuftige fællesinteresse har været EF's drivkraft. I begyndelsen vejede de dystre mellemkrigs erfaringer om, hvad der kunne ske, hvis Europa var splittet og handelen gik i stå, nok også tungt; men disse erfaringer er vel ved at være mindre påtrængende, og nu er det nok selve EF's indre dynamik, der er drivkraften.

Det har så ført til, at Europa langsomt, og med mange forsinkelser og omveje, er ved at slå sig sammen. Forestiller man sig, at det vil ende med en sammenslutning som den amerikanske, har de nuværende EF-lande måske gået 10 procent af vejen, siden EF blev startet. Toldsatserne er blevet afskaffet, men der er stadig masser af andre handelshindringer. Et europæisk kapitalmarked er så småt på vej, og der kan øjnes en valutaunion; men begge dele kan let blive meget forsinket. Der er taget forskellige skridt henimod et europæisk arbejdsmarked. En fælles EF-udenrigspolitik mangler stadig for 90 procent vedkommende. Når Europas olieforsyning og stabiliteten i vores naboømråde Mellemøsten trues, er der pludselig ikke noget, der hedder EF, så kryber vi i læ bag USA. Der er slet ikke sket nogen sproglig sammenslutning. Tværtimod, der er ikke det ringeste, der tyder på, at EF's administration kan enes om et fælles EF-sprog – og derfra til borgerne er der meget, meget langt. Nu er vi i gang med at tage et nyt lille nøk. Et nøk, der proklameres som det store 1992-Projekt. Samtidig er der udsigt til en del nye medlemmer: Østrig, Sverige, Ungarn, Norge, Tjekkoslaviet, Finland, Polen m.fl. – en ny og kraftig udvidelse, som let kan forsinke integrationen ganske voldsomt.

Kort sagt, det er svært at blive ophidset over det, der allerede er sket – de allerfleste vil nok være enige om, at det er godt, hvad der er sket. Der er typisk sket det, at tolsatsen er reduceret fra 20 til 0 procent for dingenoter i samhandelen

mellem Holland og Italien. Til gengæld har de to lande indført hver deres egne typegodkendelsesregler for dengenoter baseret på »miljø- og sikkerhedshensyn«. Denne udvikling har givet en vis øget handel, men ikke så meget ekstra handel, som der potentielt kunne blive. Nu er spørgsmålet, om man skal skabe det fulde indre marked for dengenoter – det er tydeligvis et emne, der især kan ophidse dengenotfabrikanter og -arbejdere i de to lande. På den anden side er det just sådanne spørgsmål, der er selve EF's livsberettigelse. Hvordan kunne Nedergaard have diskuteret disse ting, hvis han havde brugt teorien?

I teorien for en markedsintegrations politiske økonomi er det en central pointe, at integrationsfordelen er en generel fordel på længere sigt. Den er derimod ikke en fordel for enhver branche i alle lande og områder på kortere sigt. Det koster naturligvis arbejdspladser og fortjenester, der hvor produktionen er mindst effektiv. Heri ligger et helt centralt problem: Vi skal kalde det »GLLK-problemet«. Det betyder altså, at en **Generel Langtidsfordel** politisk skal kunne opveje **Lokale Korttidsulemper**.

Det, der giver det centrale behov for EF, er, at GLLK-problemets LK-del (dvs. de lokale korttidsulemper) er meget klart lokaliserede, konkrete og lettere at forudse end problemets GL-del (dvs. de generelle langtidsfordele). Lad os vende tilbage til dengenoteksemplet og antage, at italienerne laver en billigere og mere elegant dengenot. Dvs. at det er klart for dengenotproducenter og -arbejdere i Holland, at de vil få store konkurrenceproblemer. Det siger sig selv, at italienerne presser på for at få en harmonisering. Den vil også være en fordel for de hollandske forbrugere, men hver enkelt vil kun få en lille fordel. Derimod vil de ansatte og aktionærer i de hollandske dengenotværker, og hele byen, hvor disse værker findes, blive alvorligt ramt. Dvs. at der kan opbygges en pressionsgruppe i Holland af producenter, arbejdere, bystyre, samt alle disse lokale interessers politiske repræsentanter. De vil alle sammen meget let kunne enes om, at den hollandske dengenot er meget bedre for miljøet, og at der derfor er tungtvejende grunde til at have en særlig hollandsk miljøklausul for dengenoter. I det hollandske parlament er der ingen repræsentanter for de italienske producenter og de italienske arbejdere, så hvis man ikke har et eller andet andet pres, vinder dengenotlobbyen. Den bidrager også til diverse politiske partiers valgfonde, mv. Når arbejdere og arbejdsgivere kommer med hinanden i hånden, er de næsten ikke til at stoppe.

Noget af det eneste, der kan stoppe den slags lobbyer, er en kraftig international organisation, der kan afskaffe reguleringerne for dengenoter samtidig med, at den afskaffer reguleringerne for et andet område, der er en fordel for Holland. Det kræver også en organisation at forbyde særlige nationale miljøregler og lignende. Her kan analysen gå i to retninger.

En retning er (norsk/amerikaneren) Mancur Olsons teori om vækstspredning/vækstkriser (den nævnes af Nedergaard, men der står næsten intet om, hvad teorien går ud på, og Olsons bog er ikke med blandt referencerne, selv om den er meget let at læse): En vækstproces har uundgåeligt den nævnte GLLK-karakter. Et gammelt industrisamfund bliver meget let præget af et net af alle slags politiske koalitioner om at opretholde alle mulige restriktioner og konkurrencebegrænsninger. Hovedformålet med alle disse koalitioner er at fastholde den ekssi-

sterende indkomstfordeling, erhvervsstruktur osv. Derfor sker der meget let det, at væksten i gamle industriområder langsomt kvæler sig selv. Man har så enten brug for en stor krise, eller man ser, at væksten i et gammelt industriland flytter sig til nye områder. Det er altså intet tilfælde, at det var de ødelagte og sønderbombede tabere af anden verdenskrig, der fik den kraftigste vækst. Og i Tyskland er det nu ingenlunde Ruhr, der vokser, det er det (for ikke ret lang tid siden) tilbagestående bondeland, Bayern. På samme måde i USA. Her er det Solbæltet i Arizona, New Mexico og det sydlige Californien, der vokser – områder, hvor man blæser på indkomstfordeling og fagforeninger ligesom i Bayern. I Danmark er det ikke det gamle industricentrum København, der vokser, men randområderne. Alt dette er potentielt en meget relevant teori at anvende til at forudse, hvordan Europa vil udvikle sig: Betyder det, at vi kan vente, at Østeuropa bliver det nye vækstområde, eller skal vi antage, at Europas Solbælte er fremtiden?

Den anden retning er simpelthen hele den nye teori (fra de sidste 10 år) om udenrigshandelsrestriktioners politiske økonomi, hvis hovedforfattere er A.O. Krueger, S. Magee, A. Hillman, R. Baldwin, H. Ursprung, M. Finger med mange flere. Resultatet er blevet et utal af teoretiske modeller og empiriske studier – hvorudfra man kan lave en række analyser; men hele denne litteratur omtales ikke af Nedergaard. En hoveddel af teorien handler netop om lobbyisme – en udenrigshandelsrestriktion genererer profitter (rents), og disse profitter kan betale lobbyomkostningerne – vi får »rents« og »rent seeking«, og herudfra er der så opbygget en hel teori.

Det er måske lidt uretfærdigt at omtale, hvad der ikke er med i en bog – så lad os vende os til bogens stærke side. Den omhyggelige gennemgang af, hvad der er sket. Her er Nedergaard i sit es. Det er notorisk svært at huske, hvornår xx direktivet kom, og hvordan §-zz i dette direktiv egentlig virker. Det er klart, at de 200 sider Nedergaard skriver om disse ting, er alt for lidt for at få alting med, men her er gjort et stort arbejde for at give en oversigt. Der er klare oversigtstabeller og mange henvisninger.

Jeg lærte således en del af afsnittet 4.1.2 om kapløbet mellem de mange nationale administrationers produktion af normer og standarder og EF's forsøg på at standardisere hele dette kaos. På trods af, at dette er et centralt område for EF, og at EF siden sin start har været aktiv på området, er der ikke hidtil noget år, hvor der ikke har været en relativt langt større tilvækst i de nationale særordninger end i EF's fællesregler – her er i sandhed brug for et hug, der kan overskære den gordiske knude. Det var også interessant at se i afsnit 4.2.1.3, at vi stadig er det EF-land, der har det laveste niveau for statsstøtte til virksomhederne.

Kort sagt: for alle, der har brug for hurtigt at kunne finde rundt i EF's politik og finde frem til de relevante henvisninger på diverse områder, er Peter Nedergaards bog en god kilde at have stående. Den vil sikkert også finde anvendelse ved undervisningen i samfundsbeskrivelse alle steder, hvor man har brug for at grave lidt dybere.

Martin Paldam
Økonomisk Institut